

Dr. HİLMAR KRÜGER : FETWA UND SIYAR ZUR
INTERNATIONALRECHTLICHEN GUTACHTENPRAXIS DES
OSMANİSCHEN ŞEYH-Ü-İSLÂM VOM 17. BIS 19.
JAHRHUNDERT UNTER BESONDERER BERÜCKSICHTIGUNG
DES BEHCET UL-BETÂVA", OTTO HARRASOWITZ,
WIESBADEN, 190—50 = 185 sh.

Prof. Dr. Servet ARMAĞAN*

Yakın dostum ve meslekdaşım Dr. Hilmar KRÜGER'in tanıtımaya çalıştığımız kitabı şu başlığı taşıyor: "17-19. Asır Osmanlı Şeyhü'l-İslâmlarının, özellikle Behçetü'l Fetêva'nın, Milletlerarası Hukuka ait mütalalarına göre FETVA ve SIYER". Doktora Tezini teşkil eden bu çalışmanın esas malzemelerini Dr. Krüger, bir yıl süren Türkiye'deki ikameti (büyük kısmı İstanbul'da) esnasında toplamış oldu. Kadirşinai bir hareketle, kendisine uzun yardımlarına Önsözg'ünde teşekkür eden dostum, kitabını Fakültemizin emekli Profesörlerinden, saygıdeğer hocam Prof. Dr. Bülent DAVRAN'a ithaf etmiş.

I. ŞEKİL

Kitabın baş kısmında, önsöz, fihrist, kısaltmalar listesi ve transkripsiyona ait kısa bir not bulunmakta (sh. 5-16), sonunda ise bibliyografya, istifade edilen mahkeme kararları, arabça ve türkçe bazı terimlerin almanca karşılıkları ile kavram endeksi yer alıyor.

Müellifin istifade ettiği kaynaklar, Almanca dışında İngilizce, Fransızca, Arabça ve Türkçedir.

Kitabın bölümlerinde sayı yerine A, B, C... kullanılmıştır: A — Giriş; B — Milletlerarası hukuk problemleri; C — Osmanlı-İslâm hukukunda fetvalar; D — İstifade edilen kaynakların takdimi ve müelliflerin hayatları; E — Fetva külliyatlarının yapısı, F — Os-

manlı fetva külliyatlarında milletlerarası hukuk problemleri ve G — Neticelerin özeti.

Müellif, 19. sh. de bu çalışmanın hedefinin, 17-19. asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda kullanılan hukuk normlarının takdimi olduğunu belirtiyor. Diğer taraftan, "Giriş" kısmında biraz daha değişik bir gaye seziliyor: Bilhassa 1945'lerden sonra müstakil olan Afrika ve Asya devletlerinin milletlerarası sahada oynamaya başladıkları rolün Amerika ve Avrupalıları meşgul ettiği, özellikle büyük bir kısmı müslüman olan petrol ihraç eden devletlerin mevcut iktisadî ve siyasî ortama tesirleri ile meşgul olmanın, mânidar (sinnvoll) ve zarurî olduğu belirtilmektedir (sh. 22-23). Kaldı ki, bazı müslüman devletler şuurlu olarak İslâma dönmek istemekte idler (sh. 24). Açık olmamakla beraber, pratik faydalar gözetilerek bu konu seçilmiştir denilebilir.

II — MUHTEVA

Dr. Krüger, eserinin giriş kısmında, 20. asrın son kesiminde, Dünyanın nazarlarının İslâm Devletlerine çevrildiğini belirtmekte ve İslâm Hukukunun tekrar ihya edilip, tatbikata intikal edip etmeyeceği konusuna yer vermektedir. Dr. Krüger, bundan sonra yer alan B başlığı altındaki kısa bölümde ise, üç konuya yer veriyor: Kütüb-ü Siyer'in muhtevası,

* İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

siyer ve Müslümanlararası Devletler Umumî Hukuku. Müellifin vardığı netice şudur: İslâm Hukukunda Devletler Umumî Hukuku, Devletler Hususî Hukuku, Vatandaşlık Hukuku veya Yabancılar Hukuku arasında kesin ayrımlar yoktur. Hepsi Siyer kitaplarında ve fetva külliyatlarında bir arada ele alınmış ve mütalaâ edilmiştir. Bu sebeple **"İslâm Devletler Umumî Hukuku"** olan değil **"Müslüman Devletler Hukuku"**ndan bahsetmek yerinde olur. Çünkü, Siyer kitapları hep bir tek İslâm Devletini nazara almışlardır (sh. 36-37).

Bu konuda şu hususu belirtmekte fayda vardır: Hukukî normlar, insanla insan ve insanla eşya arasındaki münasebetlerden ortaya çıkar. Bu münasebetlerin bazı kısımlara ayrılması, bir taraftan hukukî münasebetlerin genişlemesi, zenginleşmesi ve hatta grift bir hal alması ile ortaya çıkmıştır ve ihtisasiaşmanın verdiği bir neticedir. Hukuk Fakültelelerinde ve kitaplarında da aynı şekilde, pedagojik düşünceler ile ihtisaslar ve kürsüler ihdas edilmiş, hukukun tümü, bu esasa göre parçalara ayrılarak teşrih ve tafsil edilmektedir. Bu, zamanın ortaya çıkardığı bir zaruret ve kolaylıktır. Diğer taraftan, sayın müellifin de belirttiği gibi, bu ayrımlar, batı hukukunda yapılmaya başlanmış, geliştirilmiş, şarka geçmiş ve daha sonra müslüman modern müellifler tarafından da kullanılmaya başlanılmıştır.

Bu sebeple, İslâm Hukukunda bu hukuk branşları arasında kesin ayırım yoktur cümlesi, yanlış bir anlayış ve intiba hâsıl eden bir ifadedir: Bahsedilen asırlardaki İslâm Hukukuna ait kitaplar, devirlerine göre son derece modern ayrımlara tâbi tutulmuşlardır; aynı müellifler bu asırda yazsaldılar, herhalde, bugün varılan ve kabul edilen ayrımlara riayet edeceklerdi. Bir diğer deyişle, Sarahsî, Şeybanî, Kâsani ve diğer müelliflerin kitaplarını bugünkü sistematiğe göre bölümlere ayırmak ve şerhini yapmak mümkündür ve hatta lâzımdır. O sebeple, İslâm Hukukunda, bu branşlar arasında kesin ayırım yoktur ifadesi isabetli sayılamaz.

Ama, İslâm hukukçularının daima bir tek İslâm Devletini nazara aldıkları bir gerçektir: İki müslüman devlet arasındaki münase-

betler konusu düşünülmemiştir. Bu sebeple **"İslâm Devletler Hukuku"** (Islamisches Völkerrecht) bir müslüman devlet ile müslüman olmayan devlet veya şahıslar arasındaki münasebetler olarak ele alınmış ve teşrih edilmiştir. Müellifin teklif ettiği **"Müslüman Devletler Umumî Hukuku"** (Muslimisches Völkerrecht) tabiri ise, birden çok müslüman devlet arasındaki aynı neviden münasebetler için kullanılan ve zamanımızın realitelerine uygun bir tabir olup, kabul edilebilir.

Müellif C Bölümünde, Osmanlı-İslâm Hukukunda Fetva konusunu ele alıyor. Evvelâ iftâ müessesesinin tarifini yapıyor ve gelişimini ele alıp ilgili diğer bazı konulara yer veriyor. Vardığı netice şudur: Fetva iki fonksiyonu haizdir: 1 — Özel olarak bazı münferit vak'aları aydınlatır, 2— Mahkemelerin ve devlet idaresinin kararları için bir genel bağdır (sh. 54). Bu bölümde, ayrıca Osmanlılarda, İngilizlerin **"stare decisis"** (evvelce verilmiş mahkeme kararlarını emsal sayarak onlara göre karar vermeyi öngören doktrin) kavramı olmadığından (sh. 57) bahsediyor.

Dr. Krüger, nedense fetva ile, içtihad ve kaza arasındaki farkı ve benzerliği ayrı bir başlık altında belirtmiyor. Bunu yapsaydı, kanaatimizce, fetvanın mahiyeti ve fonksiyonu daha berrak bir şekilde ortaya çıkmış olurdu.

Müellif iftâ müessesesi ile Yahudi hukuk tabikatındaki **"seelut u-tesuhot"** (sual-cevap) müessesesi ve Roma Hukukundaki **"responsa prudentium"** arasında, bazı farklılara rağmen, benzerlik olduğunu ve bunların aralarında yakın akrabalık olan hukuk müesseseleri olduğunu belirtiyor (sh. 66-67). **"Akıl için yol birdir"** fetvasınca bu benzerliği normal karşılamak mümkündür. Beşerî münasebetler sebebiyle, karşılıklı tesirden bahsetmek mümkündür. Ama şükür ki, azınlıkda olsa, bazı batılı hukukçuların ortaya attığı, mesnetsiz ve insafsız bir iddia olan, İslâm Hukukunun Roma hukukundan iktibas edilmiş olduğunu söylemiyor.

Dr. Krüger, bu bölümde, daha sonra bazı fetvalar ve tercümelerine yer vermektedir.

D Başlığı altında, tezde fetvaları esas alınan osmanlı şeyh-ülislâmlarının hayatı ve eserlerine temas edilmektedir. Bunlar, Ali

efendi, Feyzullah efendi, Abdürrahim efendi ve Abdullah efendi'dir. Şüphesiz 17-19. asır arasında yaşamış şeyhülislâmlar bunlardan ibaret değildir. Ancak, eserleri ve fetva külliyatları günümüze kadar gelmiş ve fetvalarından istifade mümkün olanlar bunlardır. Kitapta ayrıca, mısırlı hukukçu İbn-i Nüceym'e kısaca temas edilmiştir.

E başlığı altında fetva külliyatlarının yapısı hakkında bilgi verilmektedir.

F başlığı altında ise osmanlı devrinde, zikredilen fetva külliyatlarında temas edilen milletlerarası hukuk meselelerinden misaller vermektedir. Kitabın en uzun bölümünü teşkil eden bu kısımda şu mevzular yer almaktadır: Dar'ül — İslâm, Vatandaşlık, Devletler Umumî Hukuku problemleri, Yabancılar Hukuku ve İhtilâflar Hukuku.

G Başlığı altında ise varılan neticelerin özetleri sıralanmaktadır. Bunlar daha önce varılan neticelerin kısmen benzeridir. Müellif, hiç bir devlette, Osmanlı devletinde olduğu kadar, hukukçuların hukuk tatbikatına tesir etmediğini söylüyor. Fetva kitaplarının, fûru' kitapları gibi sistematik olmadığı, fetvaların siyer kitaplarındaki hükümlerden ayrılmadıkları, v.s. netice olarak zikredilmektedir.

III — NETİCE

1 — Dr. Krüger'in kitabı, bir batılı için, mevzu olarak çok yabancı bir sahaya aittir. Ayrıca, Osmanlı hukuku ile ilgili olan bir çalışma olduğu için de, son derece zor bir sahada araştırma mecburiyeti olan bir çalışmadır. Böylesine uzak ve zor bir sahada çalışma, ancak büyük bir gayret ve cefakâr bir davranışla tamamlanabilirdi. Dr. Krüger, bıkmadan, usanmadan, seneler süren bir azimle, çalışmasını tamamlamıştır ve bu gayreti tebriğe değer bir faaliyettir.

2 — Bu kitap, alman dilinden istifade edenler için, ilgili mevzuları berrak bir şekilde ortaya koyan bir eserdir. Ayrıca biz Türkler için de, kendi hukuk tarihimiz açısından, karanlık bir devreyi aydınlığa çıkarmış bir çalışmadır. Bu açıdan, Türk hukukçularına örnek olması temenni edilir.

3 — Batılı şarkiyatçılar (müsteşrikler), İslâm ve Osmanlı müesseseleri ile ötedenberi sistemli şekilde meşgul olmuşlardır. Hatta ilk defa İslâm Ansiklopedisini çıkartanlar da yine batılılardır. Bu konulara eğilen her ilim adamı, büyük bir titizlikle malzemeleri toplamakta ve sistematik bir izahla bazı neticeler sunmaktadır. Bu sağlam temel, daha sonra bu konulara eğilenlere, Dr. Krüger gibi, bir basamak olmakta ve kolaylıklar sağlamaktadır. İtiraf edelim ki, bizlerin de istifade ettiği bu eserlerde, sarıh veya zımnî yer yer idlâl ve ifsad edici ifade ve beyanlar bulunmaktadır. Bu kabil gayr-ı ilmî davranışlar ehli tahkikin nazarından elbette kaçmamaktadır.

4 — İslâm Hukuku ve Osmanlı Hukuku mevzuunda çalışmalar yapmak bilhassa iki bakımdan zorluk arzeder: 1 — Bu sahalara ait orijinal kaynaklar, sistematik değildir, gâmiz ifadeler çoktur, hatta çoğunda fihrist ve endeks bile yoktur v.s. 2-0 zamanki sistem ve müesseselerle karşılaştırmak ve okuyucuya sunmak her zaman kolay olmaz. Ama, meşhur hadistir: **"Men tâlebe ve cedde vecede"** (Yani: **isteyen ve gayret gösteren gayesine vâsıl olur**).

5 — Dostum ve meslekdaşım sayın Dr. Krüger'den, bu malzeme ve bilgi ile, daha yeni eserler vermesini beklediğimi belirtmek isterim. Bilhassa İslâm Hukukunun bazı sahalarına ait didaktik eserler, zamanımızın ihtiyaçlarına cevap verecektir.

Bu temenni ile, tahlil ettiğimiz eserinden dolayı sayın meslekdaşımı tebrik ederim.

MİLLETLERARASI HUKUK

Avrupa Ekonomik Topluluğu Hukuku ve Petrol Açıkları Sorunu

Avrupa Ekonomik Topluluğu üyesi tüm Devletler, Fransa dışında, aynı zamanda OECD'nin Uluslararası Enerji Ajansına da üye bulunup bu Ajansın petrol açıkları konusundaki düzenlemeleri ile bağlıdırlar. Ne var ki, Ajansın 1974 yılı Kasımında hazırladığı Enerji Programının ortaya koyduğu bazı eksiklikler, Fransa'nın Ajans üyesi bulunmayışı ve AET Andlaşmasının hükümleri, Avrupa Ekonomik Topluluğunu petrol açıkları sorununda kendi hukuksal önlemlerini almaya itmiştir. İşte bu makalede Avrupa Ekonomik Topluluğunun konuya ilişkin olarak getirdiği hukuksal düzenlemeler ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nın bu sorun çerçevesinde önüne gelen davalara ilişkin kararları inceleniyor¹.

Birleşik Devletler Anti-Tröst Yasalarının Ülke-Dışına Uygulanması: Anlaşmazlık ve Uzlaşma

Bu makalede Amerika Birleşik Devletleri anti-tröst yasalarının — özel olarak **Sherman Act**'in — ve diğer bazı düzenlemelerin ABD mahkemelerince etkileri ülke — dışına uzayacak biçimde uygulanmaları konusu inceleniyor. Bu amaçla önce yasaların ülke-dışı etkilerinin düşünsel plandaki temelleri üzerinde durulmuş. Sonra çeşitli mahkeme kararlarından yararlanılarak yine ABD'de ortaya konan ve bir yasanın ülke-dışına uygulanması için yapılmış olan herhangi bir işlemde ülke ticaretinin şu veya bu biçimde etkilenmiş olmasını yeterli gören yaklaşım ve bunun uluslararası hukukla ilişkisi açıklanıyor. Bunun ardından, yasaların ülke-dışına uygulanışı sonucu doğan anlaşmazlıklar ve bu uygulamaya karşı öne sürülen itirazlar, Devletlerin yargı bağıışıklığı, bunun sınırları ve

'Act of State' doktrini ışığında değerlendirilip, Amerikan Mahkemelerinin uzlaşma sağlama yolundaki çabaları anlatılıyor².

İran - Irak Anlaşmazlığı : Çıkarılabilecek Hukuksal Sonuçlar

Yazı 1980 Eylül'ünde patlak veren İran-İrak savaşını, bunun ekonomik ve siyasal nedenlerini inceleyen bir giriş ile başlıyor. Sonra iki ülke arasındaki sorunlar Şattularab sorunu ile Deniz ve Kıta sahanlığı sınırları sorunları başlıklarında toplanıyor. Birinci soruna ilişkin olarak Şattularab sınırlarını hukuksal açıdan düzenleyen 1937 Andlaşması, İran'ın bunu feshi, 1975 Andlaşması ve bunun da Irak tarafından feshi anlatılmış. Ardından iki ülke arasındaki deniz sınırlarının belirlenmesi ve kıta sahanlığı sınırları konuları, öne sürülen "özel durumlar" savları ve "eşit uzaklık" ilkesi açılarından değerlendirilip bu konulara ilişkin barış girişimleri ortaya konuluyor. Yazı uluslararası hukuk açısından sorunları çözüme yönelik görüşlerle bitiyor³.

Üçüncü Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı : Onuncu Oturum (1981)

Oxman yazısına, 9 Mart - 24 Nisan 1981 tarihlerinde New York'ta ve 3 Ağustos -

- 1) EVANS, A. C., *European Community Law and The Problem of Oil Shortages, The International and Comparative Law Quarterly, Vol. 31 Part 1, January 1982, 1-16.*
- 2) SOFNARAJAH, M., *The Extraterritorial Enforcement of U.S. Antitrust Laws: Conflict and Compromise, The International and Comparative Law Quarterly, Vol. 31 Part 1, January 1982, 127-149.*
- 3) AMIN, S. H., *The Iran-Iraq Conflict: Legal Implication, The International and Comparative Law Quarterly, Vol. 31 Part 1, January 1982, 167-188.*

24 Ağustos 1981 tarihlerinde Cenevre'de toplanan Deniz Hukuku Konferansı Onuncu Oturumu öncesi gelişmeleri özetleyerek başlamış. Ocak 1981'de ABD'de Reagan yönetimi işbainna geçtikten sonra, aynı yılın Mart ayında, Birleşik Devletlerin Deniz Hukukuna ilişkin siyasetini usul ve esas açısından yeniden gözden geçireceğini belirtmesi üzerine ortaya çıkan gelişmeler ve Sosyalist Blok ile 77'ler Grubunun yaklaşımları makalenin ikinci bölümünü oluşturuyor. Üçüncü bölümde ise Deniz Hukuku Konferansının Onuncu Oturumunda varılan sonuçlar ve kaleme alınan Sözleşme Tasarısının getirdiği yenilikler anlatılmış. Yazının sonuç bölümünde yazar, Mart-Nisan 1982'de toplanacak son oturum öncesi bazı sorunlara ilişkin olarak kendi görüşlerini ortaya koyuyor⁴.

Teknoloji ve Uluslararası Görüşmeler

Yazara göre uluslararası hukuk günümüzde değişim yolunda iki yönden baskı altında bulunuyor: Bir yandan karşı karşıya olduğumuz hızlı teknolojik gelişmenin baskısı ve diğer yandan da Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca 'Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen'in ilân edilmiş oluşunun getirdiği baskı. Bu nedenle artık uluslararası hukuk kurallarının oluşmasını, geleneksel uluslararası hukukta olduğu üzere, ulusların uygulamaları ve teamüsel gelişmelerden değil, teknolojik verilerden yararlanan çokyanlı görüşmelerden beklemek gerekir. Bu yaklaşımla Charney, hukuk kurallarının oluşumunu görüşmelerin ve Yeni Uluslararası Ekonomik Düzen anlayışının belirgin bir biçimde görüldüğü uluslararası deniz hukuku özelinde inceliyor⁵.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Başkanının Rolü

Pogany makalesini iki ana bölümde toplamış. Birinci bölümde Güvenlik Konseyi Başkanının yetkileri, işlevleri ve sorumluluklarının bir çözümlemesini yapıyor. İkinci bölümde ise Filistin sorunu ve Mayıs 1948'de patlak veren 1 inci Arap-İsrail savaşı paralelinde, o dönem Güvenlik Konseyinde Ukrayna Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti adına Başkanlık görevini yerine getiren temsilcinin alınan ka-

rarlarda oynadığı rolü inceliyor. Yazar incelemesini Güvenlik Konseyi Başkanının tarafsız davranması gerekliliğini vurgulayarak bitiriyor⁶.

Amerikalılar-Arası İnsan Hakları Divanı

Amerikalılar-arası İnsan Hakları Divanı, 1978 yılında yürürlüğe giren Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi tarafından kurulmuş ve ilk kararını geçtiğimiz yılın 13 Kasım'ında vermiştir. Kendisi de halen sözkonusu Divan'ın bir yargıcı olan Buergenthal makalesinde Divan'ın kurumsal çerçevesini ve yargı yetkisinin kapsamını inceliyor⁷.

Torres Boğaz Andlaşması : Deniz Alanlarının Anlaşma Yoluyla Sınırlandırılması.

Makalede 1978 Aralığında Avusturalya ile Papua Yeni Ginesi arasında imzalanan ve iki ülke arasındaki deniz alanı ile Torres Boğazı olarak adlandırılan bölgeye ilişkin "Egemenlik ve Deniz Alanlarının Sınırları Andlaşması" inceleniyor. Yazar, adalar ve kayalıklar ile dolu olan ve Avusturalya'nın Gine kıyılarına komşu adalara sahip bulunduğu bu bölgede böyle bir Andlaşmanın yapılabilmüş olmasını başarı olarak nitelendiriyor ve bunu sorunların ayrı ayrı ele alınıp, görüşmeler yoluyla çözülmesine bağlıyor. Torres Boğazı Andlaşması, halklar, deniz alanları üzerinde yargı yetkisi adalar balıkçılık kaynakları ve deniz ulaştırması konularını tek tek ele alıp düzenlemiş⁸.

4) OXMAN, Bernard H., *The Third United Nations Conference On The Law Of The Sea: The Tenth Session (1981)*, *American Journal of International Law (AJIL)* January 1982, Vol. 76 No. 1, 1-23.

5) CHARNEY, Jonathan I., *Technology and International Negotiations*, *AJIL* January 1982, Vol. 76 No. 1, 78-118.

6) POGANY, Istvan, *The Role of the President of the U.N. Security Council*, *The International and Comparative Law Quarterly*, Vol. 31 Part 2, April 1982, 231-245.

7) BUERGENTHAL, Thomas, *The Inter-American Court of Human Rights*, *AJIL* April 1982, Vol. 76 No. 2, 231-245.

8) BURMESTER, H., *The Torres Strait Treaty: Ocean Boundary Delimitation By Agreement*, *AJIL* April 1982, Vol. 76 No. 2, 321-349.

Mahkemeye İtaatsizlik, Kriz ve Divan : Uluslararası Adalet Divanı ve Rehineleri Kurtarma Girişimi

Stein makalesine, Amerika Birleşik Devletlerinin Tahran'daki Elçilik ve Konsolosluk görevlilerinin rehin alınması üzerine Birleşik Devletlerin İran'a karşı Uluslararası Adalet Divanında açtığı davanın, Divanın karara varması için önüne sunulmuş davaların en dikkat çekenini olduğunu söyleyerek başlıyor. En dikkat çekenini diyor, çünkü ona göre Birleşik Devletler Divan'ın görülmekte olan bu davaya ilişkin bir karara varmasını beklemeden

ve kuvvet kullanarak rehineleri kurtarma girişiminde bulunmuştur. Yazar buradan kalkarak, uluslararası hukukta kuvvet kullanma ve Divan'ın uluslararası planda düzeni sağlama-daki rolü konularını, Adalet Divanının sözkonusu davaya ilişkin kararı çerçevesinde ince-liyor⁹.

Derleyen : Ar. Gör. Ümit HERGÜNER

9) STEIN, Ted L., *Contempt, Crisis and the Court : The World Court and the Hostage Rescue Attempt*, AJIL 1982, Vol. 76 No. 3, 499-531.

MİLLETLERARASI ÖZEL HUKUK

Mukayeseli Hukukun Alman Kanun Koyucu Tarafından Kullanılışı

İncelemede, Mukayeseli Hukuk'un Alman Kanun koyucu tarafından kullanılışı anlatılırken ilk ayırımında 2. Dünya savaşıdan önceki ve günümüze kadar geçen süre içindeki durum ele alınmakta, ikinci ayırımda mevcut kanunlarda konuya ilişkin tesbit ve bazı değerlendirmeler yapılmaktadır. Daha sonraki bölümlerde ise, haksız rekabet evlenme ve ceza hukuku alanında yapılan yeni kanunlarda Mukayeseli Hukuk'tan ne derece yararlanıldığı kritik bir gözle ortaya konulmaktadır¹.

Sınıraşırı Müdahale

Yazar makalesinde konsernlerin çok uluslu işletmeler şekline dönüşerek adeta milletlerarası hale gelmeleri ile ortaya çıkan problemler ve çözümleri üzerinde durmaktadır. Behrens önce uluslararası bir konserva işletmesinin ekonominin ekonomik birlik teşkil ettiğini fakat, her bir parçasının bulunduğu farklı ülke sebebi ile farklı hukuklara tabi tutulabileceğine işaret etmekte ve bu sebeple doğabilecek problemlerin hukuk kurallarının uygulanma alanlarına ilişkin yeni değerlendirmeler yapılmasını gerektireceğini belirtmek-

tedir. Yazar bu problemleri en iyi şekilde "sınıraşırı müdahale" kavramı ile ifade etmenin mümkün olduğunu da açıklamaktadır. Yazar "konzern"lere milletlerarası müdahaleyi ekonomik hukuk ve sorumluluk hukuku açısından ele almakta ve ayrıca müdahalelerin sınırlarına da değinmektedir².

Federal Alman Cumhuriyeti Milletlerarası İş Hukuku

Birk incelemesinde Federal Alman Cumhuriyeti'nin milletlerarası iş hukuku hakkında ana hatları belirten bir rapor vermektedir. Yazar Alman iş hukukunun özelliklerini, milletlerarası iş hukuku kurallarını, iş hukuku statüsünün uygulama alanını, kollektif iş hukukunu, işin korunmasına ait kuralların uygulanma alanını ve bu konuda idarî makamların yetkilerini açıklamakta ve ayrıca Alman iş mahkemelerinin yetki alanlarını, saptamaktadır. Daha önce milletlerarası hukukta ele alınmamış bulunan kollektif işi hukukunu incele-

1) DROBNIG, Ulrich - DOPFFEL, Peter, *Die Nutzung der Rechtsvergleichung durch den Gesetzgeber*, *RabelsZ.* 46 (1982) 253-307.

2) BEHRENS, Peter, *Der Durchgriff über die Grenze*, *RabelsZ.* 46 (1982) 308-353.

me konusu yapan yazar milletlerarası Alman iş hukukunun bu güne kadarki gelişmesini değerlendirmekte ve gelecekteki gelişme yönünü belirlemeye çalışmaktadır³.

Merkezbankalarının Kazai Dokunulmazlığı

Milletlerarası hukuktaki dokunulmazlık ilkesi yabancı merkez bankalarının kazai muafiyetleri bulunup bulunmadığı noktasına kadar uzanmaktadır. Yazar, bir merkez bankasının veya herhangi bir devlet bankasının hukukî bir ihtilafta yabancı bir mahkeme önüne çıkabilip çâikamıyacağına kazai dokunulmazlıkla ilgisinin 20. yüzyılın bir fenomeni olduğunu belirtmektedir. Alman, İsviçre, Fransa, İngiltere, Birleşik Amerika ve Hollanda hukuklarında merkez bankalarının kazai muafiyeti hakkında bilgi veren yazar, kazai muafiyet kavramının çıkışı ve gelişmesi, kapsamı ve sınırlarını da açıklamaktadır. Muafiyet ve onun süjeleri yanında merkez bankalarının muafiyeti kriterleri de ele alınmaktadır. Yazar son olarak devletlerin ve merkez bankalarının kazai muafiyetlerinin maddi sınırlarını ayrı ayrı ele almakla ve cebri icraya da özel bir sorun olarak değinmektedir⁴.

Hollanda Milletlerarası Evlât Edinme Hukuku Hakim Hukukunun Şansı ve Sınırları

Hollanda hukukunda evlât edinmenin 1956 yılından itibaren tanındığını belirten yazar, bu konuda açık bir kanunlar ihtilafı kuralı bulunmadığını ve bu hususun kanun koyucunun arzusu ile uygulamaya bırakıldığını ifade etmektedir. Önce Hollanda iç hukukunda evlât edinmeye yer veren yazar, kişinin hukuku ve aile hukuku alanında Hollanda da ananevi olarak vatandaşlık prensibinin bulunduğunu (milli hukuk) fakat istisnai hallerde ikametgah hukukunun Hollanda hukukunun uygulanmasına yol açacak şekilde uygulandığını açıklamaktadır⁵.

AET'nin Dış Andlaşmaları (1 Ocak 1980 - 1 Temmuz 1981)

Makalede 1 Ocak 1980 ila 1 Temmuz 1981 süresi içinde AET nin diğer ülkelerle yapmış olduğu andlaşmaların nitelikleri ve hukuki temelleri incelenmektedir⁶.

İngiliz Mahkemelerinde 1980 Yılında Avrupa Toplulukları Hukuk Kuralları Uygulamaları

Yazıda Avrupa toplulukları hukukunda hakim olan genel prensipler, mal ve hizmet dolaşım tedavül serbestisi, işçilerin çalışma koşulları, sosyal güvenlik sorunları incelenmekte, topluluk hukukunun milli hukuklara üstün durumu vurgulanmakta ve bu hususlarla ilgili önemli İngiliz mahkeme kararları tahlil edilmektedir⁷.

Avrupa Topluluklarında İşlemlerin Hukuki Yönü

Makalede Avrupa topluluklarının kuruluşundan bu yana yapılmış olan işlemlerin tabi olduğu kurallar, verilen kararlar ve uygulamaların meydana getirdiği durum sınıflandırılarak hukuki yönden incelenmektedir⁸.

Avrupa Toplulukları Adalet Divanı Tarafından Verilen Kararlarda Tarım Hukuku İle İlgili Orantı Prensibi

Yazıda orantı prensibinin muhtelif şekillerde bir çok ülke hukuklarında ve milletlerarası andlaşma metinlerinde mevcut olduğu, bir nevi ölçü niteliği taşıdığı belirtilmekte ve Avrupa Toplulukları Adalet Divanı tarafından

- 3) BIRK, Rolf, *Das internationale arbeitsrechts der Bundesrepublik Deutschlands*, *RabelsZ.* 406 (1982) 384-420.
- 4) GRAMLICH, Ludwig, *Staatliche Immunität für Zentralbanken?* *RabelsZ.* 45 (1981) 545-603.
- 5) LÜDERITZ, Alexander, *Niederländisches Internationales Adoptionsrecht - Chancen und Grenzen von Richterrecht*, *RabelsZ.* 45 (1981) 604-626.
- 6) RAUX, Jean, *Les accords externes de la C.E.E. (1er Janvier 1980-1 er juillet 1981)*, *Revue Trimestrielle de Droit Européen*, Année 1981 no. 4, s. 684.
- 7) DUTHEIL de la ROCHERE, Jacqueline, *L'application du droit communautaire par les juridictions britanniques au cours de l'année 1980*, *Revue Trimestrielle de Droit Européen*, année 1981, no. 3, s. 527.
- 8) PESCATORE, Pierre, *Aspects judiciaires de l'acquis communautaire*, *Revue Trimestrielle de Droit Européen*, année 1981 no. 4, s. 617.

bir kontrol aracı olarak kabul edilmesinin gerekçeleri üzerinde durulmaktadır⁹.

Bir Avrupa Tüketim Hukuku Mu?

Olanaklar ve Sınırlar

Floransada bulunan Avrupa Hukuku Enstitüsünde Prof. Mauro Cappellotti tarafından Amerikan deneyi ışığında yürütülen Avrupa toplumlarındaki hukukun entegrasyonu çalışmaları çerçevesinde hazırlanan bu yazıda, yeni bir hukuk dalı olan tüketim hukukunun birleştirilmesi konusu ele alınmakta, tüketiciyi koruma nedenleri, Batı Avrupa ve AET içindeki durum ve gelişmeler incelenmektedir¹⁰.

Gümrük Birliği

Yazıda gümrük birliği sorununun Avrupa toplulukları bakımından önemi, Topluluk organlarının tam bir gümrük birliğini gerçekleştirmek hususundaki çabaları anlatılmakta ve gümrük kuralları ile uygulamaların ayrı bir hukuk dalı niteliği kazandığı belirtilmektedir¹¹.

Bir Blanco Öncesinde Avrupa Sosyal Fonu

Günümüz sosyal gereksinimleri ile ilgili meseleler "Avrupa sosyal sahası" sorunları deyimi ile belirtilmekte ve Topluluğa üye devletlerin bu konudaki çabaları birleştirmeğe doğru gittikleri de gözlenmektedir. Yazar makalesinde amacın ortak olması nedeniyle sosyal gereksinimleri karşılama çabalarının birleştirilmesindeki önem ve yararları vurgulamakta, Avrupa Sosyal Fonunun durumunu, olanaklarını hukuki açıdan değerlendirmektedir¹².

Cezai ve Akdi Sorumluluklar Arasındaki İlişki

Makalede Amerikada bulunan bir satıcı ile Kanadadaki müşteri arasında yapılan satış muamelesinde satılan makinenin kullanılması hakkında gerekli bilgi verilmemesi nedeniyle makinenin kullanıldığı Kanadada vukua gelen ihtilaf Kanada hukuku ve mukayeseli hukuk açısından incelenmektedir¹³.

Milletlerarası Satım Akitleri Hakkında Nisan 1980 Tarihli Viyana Sözleşmesi

Milletlerarası mal satışları ile ilgili hukuku birleştirme çabaları ilk defa Milletlerarası Özel Hukuku Birleştirme Enstitüsü tarafından başlatılmış ve Roma projesi ismile anılan bir metin hazırlanarak ilgili çevrelere sunulmuştu. 1939 da ikinci dünya harbinin başlamasile çalışmalar durmuş, 1956 da hazırlanan bir ön projeden sonra La Haye de 1964 yılında satışlarla ilgili iki sözleşme imzalanmıştır. Fakat bu sözleşmeler sadece bazı devletler tarafından ve ekseriya ihtirazi kayıtlarla onaylanmış ve pek az uygulanmıştır. Bu nedenle Birleşmiş Milletler Ticaret Hukuku Komisyonu yeni bir proje hazırlamış ve bu yeni proje Viyana Konferansında "Milletlerarası Satım Akitleri hakkında Birleşmiş Milletler Sözleşmesi" ismile kabul edilmiştir. Yazıda sözleşme tanıtılmakta ve incelenmektedir¹⁴.

Derleyenler : Prof. Dr. Gülören Tekinalp,
Dr. Vahdettin Tuğsat

- 9) NERI, Sergio. *Le principe de proportionnalité dans la jurisprudence de la Cour relative au droit communautaire agricole. Revue Trimestrielle de Droit Européen. Année 1981, no. 4, s. 652.*
- 10) BOURGOIGNIE, Thierry. *Vers un droit européen de la consommation? Possibilités et limites. Revue Trimestrielle de droit européen. année 1982, no. 1, s. 1.*
- 11) VIGNAL, Gisèle. *L'union douanière. Revue Trimestrielle de droit européen. Année 1982, no. 1, s. 82.*
- 12) GRUBER, Annie. *Le fonds social européen à la veille d'un bilan. Revue Trimestrielle de droit Européen. Année 1982 no. 2, s. 251.*
- 13) HAANAPPEL, P.P.C. *La relation entre les responsabilités civiles contractuelle et délictuelle. Revue internationale de droit comparé. Année 1982 no. s. 103.*
- 14) KAHN, Philippe. *La Convention de Vienne du 11 avril 1980 sur les contrats de vente international de marchandises. Revue internationale de droit comparé année 1982 no. 4, s. 951.*